

LA SEGONA ETAPA DE LA REVISTA DEL CENTRE DE LECTURA, compresa entre els anys 1901 i 1904, té un gran interès, cent anys ençà de la seva publicació. A part del valor intrínsec que té com a document històric, la gran quantitat de col·laboracions del Grup Modernista de Reus fa d'aquesta publicació una mina d'on podem extreure autèntiques joies literàries o, si més no, un bon i nombrós material per a l'estudi del modernisme.

Pere Cavallé fou el redactor en cap d'aquesta *Revista* i, en bona mesura, el responsable del seu èxit. A part de la seva extensa i interessantíssima producció que publicà a la *Revista*, fa d'enllaç amb els companys de grup que havien marxat de la ciutat, Josep Aladern, Joan Puig i Ferrer, Plàcid Vidal, Antoni Isern..., que són a Barcelona, i Miquel Ventura que volta per tot el món. Una de les col·laboracions més remarcables és l'excel·lent feina de recull de folklore que signa Miquel Ventura; les composicions que Ventura i Hortensi Güell recolliren per Castellvell i Vilaverd mantenen, encara ara, un interès etnopoètic altíssim i tot el recull mereix ser publicat de forma conjunta. El mateix Ventura també publica remarcables traduccions, contes i crítiques. Tampoc no són menyspreables les aportacions de l'Aladern, els poemes d'Antoni Isern, Xavier Gambús, Plàcid Vidal, Màrius Ferrer i les col·laboracions esporàdiques de Joan Puig i Ferrer...

Amb la vinculació del Grup Modernista de Reus al Centre de Lectura, aquests podien continuar fent literatura a la seva ciutat i no abandonar la tasca regeneracionista que havien endegat a Reus, sense haver de preocupar-se de qüestions feixugues en la realització d'una revista com ara la maquetació, la distribució i sobretot el finançament. Gràcies al Centre de Lectura, tenien una revista semblant a la que havien desitjat i ara ja sols els calia preocupar-se de qüestions artístiques i no tant de les tècniques. El Centre de Lectura, cedint espai al Grup Modernista de Reus, va aconseguir una de les millors Revistes de la seva història amb col·laboradors d'autèntic luxe per les aspiracions a què podia aspirar aquella humil i alhora excel·lent publicació. El caràcter que van donar als modernistes a la Revista devia ser vital per a la seva supervivència durant tres anys i mig, un autèntic rècord per les efímeres revistes de l'època.

El fet d'editar literatura en una publicació periòdica comporta una sèrie de circumstàncies, que l'autor a l'hora de concebre la seva creació ha de tenir molt en compte: el poc espai del qual disposa i la periodicitat implacable de la publicació. Per aquestes raons, trobem que els modernistes que publiquen a la

Revista del Centre opten per un tipus de narració curta, molt sovint són "quadres" o "instantànies" segons les seves mateixes paraules. La brevetat de les narracions no els acomplexa i molts cops ens presenten un moment d'una història, ja sigui un començament, un final o un episodi de l'anomenat "nus", talment com Italo Calvino a *Si una nit d'hivern un viatger*; els escriptors del Grup Modernista de Reus ens plantegen retalls d'històries que tenen prou consistència per a ser un conte llarg o bé una novel·la, però molts cops es queden amb això, amb una instantània d'una història complexa. Llevat d'en Xavier Gambús, els altres autors no intenten publicar una narració llarga per lliuraments. Tot i que el fulletó encara era en voga, els modernistes reusencs tenen prou clarividència per a no embarcar-se en un projecte llarg, complex, i que està condemnat a desaparèixer. Ateses aquestes circumstàncies, la colla de l'Aladern té la suficient creativitat per a crear un gènere que s'adapti a les esmentades circumstàncies i alhora satisfaci les seves pretensions estètiques modernistes.

El Centre de Lectura, cedint espai al Grup Modernista de Reus, va aconseguir una de les millors Revistes de la seva història amb col·laboradors d'autèntic luxe per les aspiracions a què podia aspirar aquella humil i alhora excel·lent publicació. El caràcter que van donar als modernistes a la Revista devia ser vital per a la seva supervivència durant tres anys i mig, un autèntic rècord per les efímeres revistes de l'època.

El Grup Modernista de Reus sempre es va veure molt influenciat per la trajectòria de Rusiñol. "En literatura erem afectats de l'imatgeria rossinyolesca, llavors molt de moda, però exageravem la nota, i arribavem a un preciosisme embafador i intel·ligible" escriu Miquel Ventura a la Revista del Centre de Lectura (1920). I més concretament per la seva prosa "Ai literatura rossinyolesca, com influïres en bé i en mal, a Catalunya, durant aquella època! Tant per l'encís del teu estil irònic i sentimental, com per poder del prestigi personal del teu mestre, tu sembraves en la prosa catalana la llavor del teu ideal renovador" diu Plàcid Vidal a *L'assaig de la vida* (1937). Aquesta obra pionera de Rusiñol ve seguida d'altres com *Llibre d'hores* (1898-1899) d'Adrià Gual, *Crisantemes* (1899) d'Alexandre de Riquer, o *Boires baixes* (1902) de Roviralta. Cal dir que aquesta sèrie d'obres són de poemes en prosa extensos, mentre que els que practiquen els joves del Grup Modernista de Reus són més aviat curts. La raó d'aquesta diferència ja l'hem apuntada abans, és una qüestió purament econòmica: els modernistes de

La narrativa modernista a la Revista del Centre de Lectura de Reus (1901-1904)

Antoni Veciana i Ribas

La producció literària dels modernistes a la Revista es pot delimitar en tres etapes molt ben diferenciades. És molt simptomàtic que el termòmetre de cada etapa ens sigui donat per la fase creativa de Pere Cavallé que sembla encomanar als seus companys el seu talent i la seva prodigalitat.

Barcelona publicaven llibres amb una certa facilitat mentre que els reusencs havien de conformar-se a publicar-los en els petits espais que trobaven en diaris i revistes. Veiem aquesta hipòtesi confirmada en el fet que l'únic llibre d'aquest estil que va ser publicat va ser *Florescència* (1902) d'Hortensi Güell, que va aplegar i pagar el seu pare.

Els modernistes reusencs, en aquestes proses poètiques, combinen un simbolisme neorastènic i un vitalisme abrandat, fins i tot en una mateixa composició (*Aubada*, de Pere Cavallé). La font del simbolisme, sobretot en la versió més decadentista, és un recurs habitual en aquestes composicions: jardins abandonats, castells en runes, interiors burgesos... Aquestes proses pretenen suggerir-nos estats d'ànim a partir d'imatges carregades de significació. Els decorats que ens proposa l'autor prenen un relleu emotiu i gairebé místic on la vida real no és més que una ombra en aquest món misteriós i lúgubre. Per altra banda, també trobem proses amb una gran exaltació vital, fruit de la irrupció de Nietzsche en el pensament europeu del moment. Aquest vitalisme es compromet socialment i nacionalment, per contra de l'irreal món simbolista. L'expansió del catalanisme a totes les classes socials fa defugir els modernistes del perpetu embadocament i usen la creativitat per tal de regenerar la pàtria. L'art és un instrument de lluita, i en el modernisme ho serà a bastament. Aquesta voluntat de reviscolament nacional és ben palesa en algunes composicions. L'exaltació dels elements propis és una constant, i això ens explicarà una solució intermèdia entre simbolisme i vitalisme que assaja profusament el Grup Modernista de Reus: la poesia de la natura. El fet de viure a Reus és determinant, ja que secularment Reus ha estat una ciutat de trobada entre el món industrial i el món rural, amb tots els avantatges i totes les controvèrsies que això comporta, i els modernistes reusencs es decanten cap al món rural, sense cap contemplació cap al món industrial que havia convertit Reus, en aquell moment, en la segona ciutat de Catalunya. El Naturisme i les teories de Ruskin devien recolzar aquesta actitud d'exaltació de la naturalesa. Les faules de Ventura dintre del cicle *Fulks*, o les ambien-

tacions rurals dels quadres de Cavallé són una bona mostra d'aquesta atenció pel món natural.

El poema en prosa és un gènere mestís i té tendència a aglutinar diferents influències. Tardanament, també es veurà tenyit per una tendència social que devia venir per part del mentor del grup, l'Aladern. La marginació social serà el tema per excel·lència. Igualment serà la resta de la societat, els escriptors i artistes en general prenen consciència de la seva situació desfavorida, i sorgeix una mena de corporativisme amb els altres marginats: obrers, captaires, bojos, vells... tots són companys de lluita contra la burgesia que els condemna a una vida de sofriment i, per tant, a recollir sols les engrunes que cauen de les taules opulentes. El simbolisme cedeix a la poesia social que sovint és tràgica i truculenta. El primitiu dolor de l'ànima que cantaven anteriorment, el substitueixen per un dolor en la pròpia carn: la gana, el fred, la violència, la desesperació... El poeta es qüestiona la seva posició dins la comunitat, i es veu en la disjuntiva de trobar-se (gairebé sempre voluntàriament) al marge de la societat que no el comprèn, però alhora és solidari amb els marginats com ell i sent la necessitat d'ajudar a convertir aquesta societat en més justa i més feliç.

Veiem com, de mica en mica, aquells primers poemes en prosa cada cop trien temes menys poètics i més relacionats amb l'entorn del poeta, i el llenguatge també segueix aquesta tendència, tot i que d'una manera més atenuada; els modernistes reusencs mantindran una forma volgudament treballada i elaborada, propera al llenguatge poètic.

La producció literària dels modernistes a la Revista es pot delimitar en tres etapes molt ben diferenciades. És molt simptomàtic que el termòmetre de cada etapa ens sigui donat per la fase creativa de Pere Cavallé que sembla encomanar als seus companys el seu talent i la seva prodigalitat.

Els gairebé dos primers anys (1901-1902) de la Revista del Centre els podem considerar com els més brillants de la Revista: els narradors del Grup Modernista viuen un moment dolç: trobem un Pere Cavallé molt prolífic i els altres autors, que no es produ-

guen tant en la narrativa, es llancen a escriure proses curtes i se'n surten prou bé. Joan Puig i Ferrer publica en aquesta època l'única (i excel·lent) narració que sortirà a la Revista. Cal destacar també la qualitat d'altres contes de Xavier Gambús, Miquel Ventura o Plàcid Vidal, que sembla que se'ls encomana l'exemple de Pere Cavallé i aconsegueixen publicar en aquesta època les seves millors narracions. Tampoc no hem de pensar que Pere Cavallé escrigui cap obra mestra en aquestes planes; les seves proses poètiques segueixen de prop els canons estilístics del moment, i té uns contes més reeixits que uns altres, però és força remarcable la tenacitat a buscar una veu pròpia, que en algunes ocasions arriba a aconseguir. Els quadres que els modernistes publiquen a la Revista en aquesta època tenen un fort component decadentista: artistes tuberculosos, vagabunds, tarons, amors impossibles, moribunds, drames rurals... Però Cavallé també sap trobar l'humor entremig d'aquests desastres enriant-se'n dels modernistes mateixos amb la narració *Tres cartes*, que deixa veure el llautó dels modernistes, i els arrenca la màscara de persones avançades, i ens mostra com conserven tots els rancis valors de la societat tradicional.

La massiva participació dels membres del Grup Modernista en la Revista, la sèrie de proses poètiques de Pere Cavallé, la publicació pòstuma de textos d'Hortensi Güell i el cicle *Folk-Lore* de Miquel Ventura marquen positivament aquesta primera etapa.

La segona etapa (1903) de la Revista ve marcada per la progressiva deserció dels modernistes. Sols Pere Cavallé publica amb certa regularitat narrativa. Però aquesta narrativa, emmarcada dintre del cicle *Retalls*, és substancialment diferent a la que va publicar en la primera etapa. Sota el pseudònim Marian Sendra, Pere Cavallé assaja una prosa profundament compromesa socialment. Aquests contes denuncien les marcades desigualtats socials i s'alineen descaradament amb els desfavorits. Potser aquesta decidida presa de posició per part de l'autor l'obliga a usar un pseudònim per tal d'evitar veus que l'acusin d'intentar polititzar la Revista. Cavallé evita trobar-se així en situacions desagradables com la que va patir l'any abans Güell i Mercader, que havia estat titllat de polititzar

la Revista per una sèrie d'articles que havia escrit arran del trasllat del cementiri. D'ençà del rebombori que va provocar el cas, els que realitzaven la Revista devien anar amb peus de plom.

Cavallé es desentela les ulleres del baf decadentista que tant prodigava i fa una mirada crua, i de vegades irònica, a la vida que transcorre al seu voltant. Per exemple, escriu la narració *Els vells*, emmarcada en una campanya dels intel·lectuals catalans per a un subsidi per als obrers jubilats. L'obra que encapçala aquest moviment, i que per força devia impressionar Cavallé, és la peça de teatre *Els vells* d'Ignasi Iglésias (1903) que aquell mateix any es representà al Bartrina. En anteriors números de la Revista del Centre de Lectura es va publicar el llarg article "Las pensiones de retiro pels obrers" de Jaume Sardà i Ferran (núm. 58, 59, 60) on es proposava un modern model de subsidi de jubilació. Cavallé no pretén fer cap pamflet polític en aquests *Retalls*, sinó que planteja el drama humà que pateixen els obrers de l'època. Per això és capaç de retratar la gana i la desesperació que empeny un treballador a traïr els seus companys i fer d'esquirol durant una vaga. Cavallé, com Iglésias, s'acosten a l'obrerisme des d'un punt de vista més sentimental que no pas ideològic.

El lamentable abandó de la narrativa de Pere Cavallé deixa la Revista del Centre de Lectura tocada sota la línia de flotació, l'últim any de la publicació (1904). Xavier Gambús i Miquel Ventura intentaran cobrir aquest buit, però al revés que a la primera etapa, no se'n sortiran de cap manera. La breu novel·la per lliuraments *Carn* de Gambús no té prou entitat ni per a poder llegir-se junt ni per separat. El Miquel Ventura que tant entusiasma com a filòleg, com a folklorista o com a crític de qualsevol assumpte, ens decep profundament amb un intent de proses poètiques que tardanament anomena *Fulks*. Ventura no té dots de poeta i els textos que publica resulten pomposos i edulcorats.

Pere Cavallé Llagostera és potser el modernista reusenc més destacable. Tot i que la seva obra no va tenir la continuïtat necessària per a arribar a una maduresa fructífera, sí que va deixar una obra de joventut que bé

mereix de ser publicada. El teatre i la narrativa curta van ser els gèneres que més va conrear, tot i que la narrativa la va abandonar massa aviat, a favor del teatre i, sobretot, del seu país i la seva ciutat. Si la seva carrera com a narrador hagués continuat, estariem parlant d'un Prudenci Bertrana reusenc. Les carreres d'ambdós literats són prou diferents, però tenen força punts en contacte com el fort arrelament a la terra on van néixer. Però Bertrana va haver d'exiliar-se fora de Girona, mentre que Cavallé va adquirir el respecte de tots els seus conciutadans. Potser aquest respecte i aquesta admiració van ser l'esquela de la carrera literària de Cavallé, ja que Joaquim Santasusagna l'anomena "el nostre màxim solitari", i diu "Les nostres poblacions secundàries no tenen força espiritual. El seu número d'habitants és massa exigü per a donar naixement a un grup selecte que pugui emprendre una bona obra positiva des de la seva ciutat. Només tenen solitaris."

Sacrificar la carrera de narrador per tal de potenciar la carrera de dramaturg pot ser un fet força lògic en la carrera d'un escriptor, però encara en el segle XXI tot dramaturg català ha de viure i conviure a Barcelona si vol fer de funambulista de l'èxit teatral. Ja ho diu Santasusagna, parlant precisament de Pere Cavallé: "La capital té força irradiant; la perifèria només pot despertar, comptades vegades, una curiositat que s'esvaeix ben d'hora." Cavallé estava ben relacionat per estrene les seves obres teatrals a Barcelona, però no per poder fer-ho regularment i amb continuïtat. De fet, la irrupció del Noucentisme va estroncar-li la producció i va haver d'escriure comèdies intranscendents, just en el moment que podia arribar a la seva maduresa literària. La terra (1919) és un indicatiu de com podien haver anat les coses, però aquesta obra queda com un illot solitari dintre del buit.

Cavallé pateix el complex de Sísif: arrossega la pedra de l'aprenentatge fins gairebé al cim de la muntanya i quan és a punt de coronarla, li rodola la pedra fins al principi: al principi del segle XX està a punt d'enllestir el seu aprenentatge com a narrador, i arriba gairebé a una productiva maduresa amb el cicle *Retalls*, però en aquest moment decideix decantar-se pel teatre i abandonar aquest camí; com ja hem dit, la irrupció del Noucentisme farà rodolar la pedra altre cop.

Tot i que la prosa de Cavallé no arriba a la seva evolució natural, deixa una abundant producció que bé val la pena de ser llegida. Cavallé practica una prosa poètica decadentista a l'estil de les Oracions de Santiago Rusiñol. Les proses de Cavallé són molt superiors a les dels seus companys de generació, són més madures i això fa que no caiguin recalitrantment en els tòpics de l'època. No ens enganyem, Cavallé insisteix en tot el temari modernista, però assaja una versatilitat prou àmplia per no fer-se carregós.

El Cavallé que tracta el costumisme va estar reeditat fa deu anys per les Edicions del Centre de Lectura, en el volum *Festes i costums de Reus*, a cura de Magí Sunyer, amb prou èxit perquè ja no es troba en circulació ni un sol exemplar d'aquest llibre. Seria lògic recollir tota la interessant prosa que Cavallé va publicar a la Revista del Centre de Lectura (1901-1904), a *Lo Somatent* (1898-1903), *La Palma* (1899-1900), etc... en un volum. La fructífera prosa curta de Cavallé encara es manté a la penombra de les hemeroteques locals, esperant ésser rescatada de l'oblit. A l'Ajuntament de Reus, que tant promou el Modernisme arquitectònic local, no li hauria de ser cap esforç impossible finançar la publicació d'un dels exemples més clars de narrativa curta modernista que s'han escrit als Països Catalans.